

Interdisciplinarita a společenské využití: průběžná bilance

Závěrečná konference programu PRVOUK 19 Interdisciplinární sociální vědy

Abstrakty

Pátek 14. října

9.35 - 11.00

Marie Dohnalová, Kateřina Legnerová
<i>Výzkum sociálních podniků a sociální ekonomiky.</i>
<p>Sociální podnikání je v centru pozornosti v poslední době na celém světě. Sociální podniky se stávají nástrojem řešení sociálních problémů a poskytování veřejných služeb. Podniky kombinují tržní motivace, hodnoty a postupy se sociálními cíli a neziskovými motivacemi a postupy. Mezi přednosti sociálních podniků patří možnost inovativně hledat řešení sociálních problémů na průniku ziskového a neziskového světa nebo možnost výhodně kombinovat tržby s granty, dotacemi, dary a dobrovolnictvím. Výzkum sociálních podniků a sociální ekonomiky a navazování kontaktů se zahraničními institucemi provádí několik let Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze. Výzkumnice vycházejí z předpokladu, že pro zahájení zkoumání a doložení tvrzení, že české sociální podniky a sociální ekonomika existuje, lze využít stávající zahraniční přístupy a metodiky. Výzkumný tým katedry studií občanské společnosti FHS UK realizuje několik let projekt s využitím zahraniční metodiky Evropské výzkumné společnosti EMES. Metodiku získaly výzkumnice díky svému zapojení v mezinárodním projektu ICSEM: „International Comparative Social Enterprise Models. Výstupem je každoroční řada zpracovaných studií českých sociálních podniků, několik publikací na téma sociální ekonomiky a sociálního podnikání a také studie: Social Enterprise in the Czech Republic, ICSEM Working Papers, No. 24. 2015, která bude součástí připravované zahraniční publikace.</p>
Tereza Jiroutová Kynčlová
<i>Femi(ni)cidy v Juárezu: Strukturální násilí na americko-mexické hranici.</i>
<p>S koncem milénia se stal mexický Ciudad Juárez, příhraniční město oddělené od texaského El Pasa jen řekou Río Bravo/Rio Grande, místem, kde se začaly objevovat zmrzačená těla desítek brutálně zavražděných žen. Většina těchto žen byla zaměstnána v tzv. maquiladoras, tedy u výrobních linek v montovnách v Juárezu a jeho bezprostředním okolí. Třebaže se počty zavražděných mezi lety 1993-2010 pohybují mezi třemi až osmi sty (Gaspar de Alba a Guzmán, 2010) zainteresované zdroje se shodují, že konečné číslo bude násobně vyšší, neboť nezahrnuje stovky žen, jež v dané době zmizely beze stopy (Heiskanen 2013, Arriola 2010, Fregoso 2003, Wright 2001, ad.). Tlak na řádné prošetření vražd naráží na neochotu a nekompetentnost mexických úřadů. Pozůstalí po obětech zakládají občanské iniciativy, aby se domohli spravedlnosti, nicméně nezřídka čelí diskreditačním kampaním ze strany policejních složek, jakož i soudů, jež se při své argumentaci zaštiťují genderově, třídně a rasově podmíněnými diskursivními praktikami, které označují jako diskursy viny a viktimizace (Jiroutová Kynčlová 2015). Zamýšlená přednáška představí analytický koncept femi(ni)cidy na příkladu Juárezských vražd. Současně za využití metod postkoloniálních studií a feministických teorií zasadí „nejdéle</p>

trvající epidemii femicidálního násilí v moderní historii“ (Gaspar de Alba, Guzmán, 2010: 1) do kontextu modernizačních a globalizačních procesů (nejmň NAFTA), které umocňují instrumentalizaci (převážně racializovaných) ženských těl ve striktně androcentrické, post/koloniální a kapitalisticky organizované společnosti, přičemž stěžejní roli zde hrají strukturální nerovnosti související s konstrukcemi třídy, rasy, genderu, přináležení a občanství v oblasti mexicko-amerického pomezí.
Matěj Lejsal
<i>Integrace paliativní a sociální péče v prostředí domova pro seniory.</i>
Zdravotní a sociální péče se v ČR od roku 1990 vyvíjí odděleně v gesci jednotlivých ministerstev. Demografický vývoj (prodlužování střední délky života, prodlužování období života ve stavu závislosti na péče druhé osoby, rostoucí výskyt Alzheimerovy choroby aj.) s sebou nese potřebu propojení obou systému – zdravotní a sociální péče v rámci tzv. dlouhodobé péče (Long Term Care – LTC). Neoddělitelnou součástí péče v závěru života je i specializovaná paliativní péče o umírající. V ČR je možné sledovat trend integrace specializované paliativní péče (zdravotní) do domovů pro seniory (sociální služba). Proces integrace přináší řadu témat (otázek praktických, postojových i etických). Přístup k řešení těchto témat se liší, a to jak na úrovni kultury organizace, tak subkultur jednotlivých profesí. Součástí zkoumaného procesu integrace je i míra podobnosti kultur spolupracujících organizací, tj. mobilního paliativního týmu a týmu domova pro seniory. Dosavadní výsledky naznačují, že fungující spolupráce (úspěšná integrace paliativní péče postavená na spolupráci dvou organizací) je významně usnadněna blízkostí či cíleným sbližováním profesních subkultur a bazální shody na úrovni kultury spolupracujících organizací.
Ondřej Špaček
<i>„Člověk se jenom nesmí dívat na ty baráky“: Střední třída na panelovém sídlišti.</i>
Rozsáhlá panelová sídliště jsou klíčovým prvkem prostoru socialistického města zemí střední a východní Evropy. Zatímco výrazným způsobem přispěla k řešení chronického nedostatku bydlení, stala se také předmětem dlouhodobé estetické kritiky ztělesněné v nechvalně známém výroku Václava Havla o ‚králíkárnách‘. Ve svém výzkumu založeném na polostrukturovaných rozhovorech s obyvateli sídlišť se zaměřuji na napětí, které vyvěrá z rozporu mezi intelektuální kritikou panelových sídlišť a dobře postavenou střední třídou, která na pražských panelových sídlištích stále bydlí. Tato situace přináší možnost prozkoumat vztah mezi vkusem, třídou a pocitem přináležitosti (Savage et al. 2005; Watt 2009; Benson 2014). Z rozhovorů vyplývá, že i když zde bydlící střední třída povětšinou sdílí obecně rozšířený ideál bydlení v rodinném domku, tak zároveň ve svých promluvách zbavují materiální podobu bydlení symbolického významu. Zdůrazňují a zaměřují se především na pohodlnost, efektivnost a funkci bydlení. Ve výsledku tak navzdory své sociální pozici střední třída upozadňuje estetické soudy a místo toho zdůrazňuje způsob života jako klíčovou morální kategorii, ve které alternativní formy bydlení selhávají.

11.15 - 12.40

Libor Prudký

Možnosti a postupy souhrnné analýzy situace v krajích ve vztahu k rozvoji kvality života (nebo také: nenaplňování možností a potřeb kvality života jako zdroj perifernosti krajů).

Příspěvek představí problematiku zpracovávanou přednášejícím a spoluřešiteli v projektu Norských fondů "The contribution of higher education Institutions to strengthen socio-economic development of peripheral regions in Norway and the Czech Republic" (V. 2015 - IV. 2017). Tým FHS (Libor Prudký - hlavní řešitel, Inna Čábelková, Olga Šmídová) se v tomto projektu zaměřil na následující úkoly: (1) Výběr a analýza potřeb periferních krajů v ČR, především pokud jde o perspektivy, možnosti a bariéry budoucnosti z hlediska kvality a udržitelnosti života: Kraje Ústecký, Olomoucký a Vysočina. (2) Nalézání a ověřování kompatibilních indikací těchto krajů a tří krajů v Norsku. (3) Příprava publikací s těmito výstupy - mezinárodní edice. (4) Převzetí analýzy možností, potřeb a aktivit vybraných vysokých škol v uvedených krajích v ČR (Zpracovává Centrum pro studium vysokého školství, v.v.i., Praha, hlavní řešitel celého projektu), jako zdrojů pro možnosti/bariéry naplňování rozvojových trendů krajů a komparace adekvátnosti či rozpornosti obou analýz a přístupů. (5) Hledání cest rozvoje vysokých škol a regionálních aktivit směrem k možnostem naplňování potřeb krajů a aktivizaci vysokých škol v těchto procesech. (6) srovnání téhož v ČR a v Norsku, jako jeden z významných zdrojů pro nalézání potřebných cest rozvoje krajů a vysokých škol i v ČR.

Blanka Tollarová, Lada Furmaníková

Personální strategie v průběhu deinstitucionalizace: Jak manažeři pracují se zaměstnanci?

Pro transformaci pobytových sociálních služeb tradičního ústavního typu ve služby individualizované a poskytované v běžné komunitě je charakteristická velmi radikální změna hodnotového zaměření organizace a zároveň závislost kvality služby na osobnostní i profesionální úrovni zaměstnanců. V příspěvku představíme analýzu personálních strategií, které uplatňovali manažeři při práci se zaměstnanci ve změnovém deinstitucionalizačním procesu. Na základě opatření a přístupu v oblasti personální politiky (obměna personálu, rozvoj pracovníků) a sociální politiky (nastavování pracovních podmínek, včetně změn ve výši pracovních úvazků, rozvržení pracovní doby, vzhledu a vybavení pracoviště) jsme identifikovaly dvě extrémní personální strategie: strategii nárokovou, pro kterou je typické podřízení zájmů a potřeb personálu výhradně naplňování vize transformace, a strategii pečující, která klade důraz i na uspokojování potřeb zaměstnanců. Ukázalo se, že na podobu personálních strategií měly vliv minimálně dva klíčové faktory. Jednak vnitřní přesvědčení manažerů o tom, zda pracovníci mohou opustit dosavadní, „institucionální“ postupy práce, a změnit svůj přístup k uživatelům sociálních služeb; dále pak vztah mezi manažerem (a organizací jako takovou) a jejím zřizovatelem. Analýza také ukazuje, jaké může mít přístup manažerů k zaměstnancům dopady na naplnění původních transformačních cílů. Identifikované strategie však byly často uplatňovány právě intuitivně a bez komplexního zvážení dopadů personálních postupů na naplňování cílů změnového procesu.

Dana Moree

Uprchlíká krize a stigmatizace v občanské společnosti.

Přestože byla v loňském roce uprchlická krize jedním z důležitých témat veřejného prostoru v České republice, netýkala se reálného počtu žadatelů o mezinárodní ochranu. Těch bylo v loňském roce něco málo přes tisíc (přesná čísla jsou ještě ve zpracování). Pro

<p>srovnání např. v roce 2001 přišlo do ČR 18 094 osob, z nichž 83 azyl skutečně dostalo. Je tedy evidentní, že míra neklidu ve veřejném prostoru se týká jiného tématu, než počtu žadatelů o mezinárodní ochranu. Na jaře 2016 se sešla skupina 17 lidí z organizací občanské společnosti a studentů FHS UK, obor studia občanské společnosti, aby společně prozkoumali dané téma, vytvořili metodou divadla utlačovaných krátkou divadelní hru a tu pak představili divákům, kteří mohou měnit osud hlavního protagonisty. Celý proces byl pečlivě zaznamenán pomocí terénních záznamů a záznamů z představení. Data byla následně kódována a na konferenci budou představeny výsledky. V tuto chvíli lze konstatovat, že data ukazují na vznik nových stigmat ve společnosti, která se do značné míry týká práce v organizacích občanské společnosti. Na tom, jak herci i diváci s tématy zacházejí, můžeme vidět nejen dynamiku jejich vzniku, ale také paletu možností, která jsou k dispozici pro reakci na ně.</p>
<p>Kateřina Kolářová</p>
<p><i>Chronicita, pozitivní život a „pomalá smrt“</i></p>
<p>Tento příspěvek se věnuje konceptualizacím chronicity v kritické teorii a teorii afektu. Eric Cazdyn, v knize <i>The Already Dead</i> (2013), například tvrdí, že „chronicita“ se stává novou normativní temporalitou a biopolitickou strategií orientovanou na udržování statu quo a zabraňující strukturálním změnám. Cazdyn zde vychází mj. z analýz biomedicínského managementu „chronických“ nemocí, na kterých kapitalizuje především „Big Pharma“. Podle Cazdyna, kde není snaha po „uzdravení“ a odvaha ke smrti, není ani prostor pro zásadní společenské re-strukturizace (a revoluce). Na druhé straně, „obrat k chronicitě“ v kritické teorii (viz např. Lauren Berlant, Elizabeth Povinelli aj.) poukazuje na to, že formy zanedbávání, vyloučení a sociálního „zřeknutí se“ (abandonment) nejsou „krizí“ ve smyslu své výjimečnosti a vyhrocenosti, ale přesně naopak základním stavebním prvkem, na kterém stojí morální ekonomie sociality a prosperity v pozdně liberální společnosti a zachycují způsoby, jakými je životní síla, vitalita a energie jednotlivců i určitých skupin odčerpávána a využívána (globálním) kapitalistickým systémem ku prospěchu již privilegovaných skupin obyvatelstva. Paradoxně, tyto teoretizace chronicity často vycházejí z normativních představ o „dobrém“ životě, založeném v genderových, rasových, třídních a dalších normativních a neuvažují o „postižení“ jakožto své výchozí analytické kategorii. V příspěvku budu proto hledat spojnice mezi kritickými koncepty chronicity a disability studies, a to konkrétně skrze příklady z mého výzkumu biopolitického managementu HIV/AIDS (a jeho genderových, třídních, rasových implikací) v českém kontextu; a konečně uvažuji také nad tím, do jaké míry kategorie chronicity (zaseknutí se v čase/ „stuckedness“) může nabízet možnosti pro interpretace postsocialistického kontextu.</p>

13.30 - 14.35

<p>Karel Müller</p>
<p><i>Transdisciplinární rámec pro růst interdisciplinárních infrastruktur ve vědě.</i></p>
<p>Cílem příspěvku je diskutovat formování strukturálních předpokladů pro rozvoj mezioborových aktivit ve vědeckých institucích – tedy otázku, jaké vnitřní a vnější faktory (ve vztahu k autonomii akademických institucí) vytvářejí takové (infra-) strukturální předpoklady. Zvolené téma chci diskutovat ve dvou krocích. V prvním kroku budu krátce charakterizovat poznatky sociologických a historických studií vědy, které aktivně monitorují cesty a způsoby rostoucí reflexivity vědců i vědeckých institucí. Významným</p>

strukturním aspektem těchto změn jsou měnící se vztahy v oborové struktuře vědy, jejichž studium vedlo k přijetí adekvátních klasifikací (vztahy mnoho-oborové, mezi-oborové a trans-oborové). Klíčovým problémem je studium vlivu trans-oborových zdrojů a aktivit na formování mezioborových aktivit, projektů, poznatků. Interpretace tohoto problému je kulturně podmíněna: v anglosaském prostředí se sleduje spíše změna na hranici mezi institucemi produkujícími vědění; klíčovým tématem je sociální distribuce a cirkulace vědění. V evropském kontextu je aktivněji sledován formativní vliv poznávacích sítí přesahující provozované praktiky výzkumu (Latour, Callo). Pro německé sociology byly podstatné otázky spojené se zkoumáním autonomie vědy v kontextu její „finalizace“; jejich interpretace využívala přístupy kritické teorie (starnberská škola) nebo funkcionálních přístupů (bielefeldská skupina). Ve druhém kroku chci analyzovat iniciativu, která souvisí se sledovaným tématem mezioborovosti a trans-oborovosti, a formuluje určité výzvy i opatření k tomuto problému i s ohledem na situaci nových demokracií. Pozvolnost a složitost měnících se vztahů mezi vědou a společností (i jejich aktuálnost pro politické vládnutí) vedly k představě, že rozvolnění strukturních a institucionálních rámců v nových demokraciích ve střední Evropě umožní „převzetí a uplatnění“ produktivních infrastrukturních předpokladů pro růst mezioborových poměrů (aktivit, projektů) ve vědeckých institucích. Tato představa byla uvedena a konkretizována v svolání předních společenskovědních badatelů v 90. letech minulého století (viz české vydání publikace Wallerstein et al. „Kam směřují sociální vědy, Slon, Praha, 1998). Na závěr tohoto kroku zhodnotím obrysy reálných změn v oborové struktuře v domácím vědeckém prostředí ve světle opatření pro podporu mezioborových přístupů, jak je doporučuje uvedené svolání.